

BIBLIOTEKA SĄDOWA

ŚRODKI ODWOŁAWCZE W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

4. WYDANIE

BOGDAN BŁADOWSKI

LEX

a Wolters Kluwer business

BIBLIOTEKA SĄDOWA

ŚRODKI ODWOŁAWCZE W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

4. WYDANIE

BOGDAN BLADOWSKI

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2013

Stan prawny na 1 kwietnia 2013 r.

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Marzena Molatta

Opracowanie redakcyjne
Julia Genusa

Łamanie
Wolters Kluwer Polska

Projekt graficzny okładki
Marcin Domitrz

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

 prawolubni
The logo for 'prawolubni' features the word in a lowercase, serif font with a small heart above the 'i'. Below the text is a stylized graphic of an open book with wavy lines representing pages.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2013

ISBN: 978-83-264-4219-3

4. wydanie

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska SA

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	9
Rozdział 1	
Geneza i rozwój systemów zaskarżania orzeczeń sądowych	11
1. Proces rzymski	11
2. Proces romański	12
3. Proces germański	14
4. Dawny proces polski	16
5. Kodyfikacja z 1932 r. i nowelizacja z 1950 r.; kodyfikacja z 1964 r. oraz nowelizacje z 1996, 2000, 2004 i 2011 r.	18
Rozdział 2	
Pojęcie i funkcja systemu odwoławczego	25
1. Znaczenie zaskarżenia orzeczeń sądowych	25
2. Środki odwoławcze zwyczajne i nadzwyczajne oraz inne środki zaskarżenia	27
3. Zasady systemu zaskarżania	30
Rozdział 3	
Przesłanki dopuszczalności środków odwoławczych	35
1. Uwagi ogólne	35
2. Istnienie zaskarżonego orzeczenia	38
3. Dopuszczalność środków odwoławczych z mocy ustawy	43
4. Legitymacja do wniesienia środka odwoławczego	60
5. Terminy odwoławcze	66
6. Wymagania formalne środków odwoławczych	74
Rozdział 4	
Wstępne postępowanie odwoławcze	89
1. Badanie przesłanek dopuszczalności środka odwoławczego	89
2. Odrzucenie środka odwoławczego	99
3. Czynności sądu odwoławczego	104
Rozdział 5	
Orzeczenie sądu odwoławczego	112
1. Właściwość i skład sądu	112

2. Szczególne reguły postępowania	114
3. Sposób rozstrzygnięcia sprawy	119
4. Przedstawienie zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu	141
5. Skutki prawne orzeczenia	144
Bibliografia	149

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- instr. sąd. – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. MS. Nr 5, poz. 22 z późn. zm.)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.p.c., kodeks – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.)
- p.u.s.p. – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 427)
- reg. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. Nr 38, poz. 249 z późn. zm.)
- u.k.s.c. – ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594 z późn. zm.)
- ustawa o SN – ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.)

Zbiory orzecznictwa i periodyki

- AUWr PPIA – Acta Universitatis Wratislaviensis – Przegląd Prawa i Administracji
- AUWr Prawo – Acta Universitatis Wratislaviensis – Prawo
- Dz. U. – Dziennik Ustaw
- M. Praw. – Monitor Prawniczy
- NP – Nowe Prawo
- OSNAPIUS – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

OSNC	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (od 1995 r.)
OSNC-ZD	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSNCP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 do 1994 r.)
OSNP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNP-wkł.	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych - wkładka
OSP	-	Orzecznictwo Sądów Polskich (od 1991 r.)
OSPİKA	-	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych (od 1957 do 1990 r.)
OTK	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	-	Państwo i Prawo
PS	-	Przegląd Sądowy
RPEiS	-	Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	-	Studia Cywilistyczne

WSTĘP

Środki odwoławcze, zwyczajne i nadzwyczajne, są w polskim systemie prawa procesowego cywilnego, a także w prawie konstytucyjnym, jedną z najważniejszych instytucji prawnych, która – podobnie jak w innych krajach europejskich – przechodziła liczne, czasami zasadnicze transformacje. Na gruncie kodeksu postępowania cywilnego nastąpił powrót do apelacji jako podstawowego środka odwoławczego w miejsce rewizji, przy utrzymaniu, po nieznacznych zmianach, zażalenia jako drugiego obok apelacji środka odwoławczego. Po zniesieniu rewizji nadzwyczajnej ustanowiono początkowo kasację jako środek odwoławczy w modelu trójinstancyjnym, zastąpiony ostatnio skargą kasacyjną jako środkiem odwoławczym nadzwyczajnym, dodając drugi środek odwoławczy o takim charakterze – skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

W dziedzinie środków odwoławczych, przed ich zasadniczą reformą z 1996 r., powstały liczne monografie i podręczniki, głównie autorstwa W. Siedleckiego (na czele z pozycją *Zaskarżanie orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym* w kilkutomowym dziele *System prawa procesowego cywilnego*), W. Broniewicza, S. Hanausek, J. Krajewskiego, A. Miączyńskiego, E. Mielcarka, J. Niejadlika, H. Okleja, K. Piaseckiego, T. Rowińskiego, M. Sawczuka, Z. Świebody, M. Waligórskiego, S. Włodyki, oraz wiele mojego autorstwa.

Zreformowane środki odwoławcze w ostatnich latach znalazły odzwierciedlenie w opracowaniach naukowych A. Góry-Błaszczkowskiej, H. Doleckiego, T. Erecińskiego, E. Gabskiej, J. Gudowskiego, J. Jakubowskiego, M. Michalskiej, M. Manowskiej, P. Grzegorzcyka, M. Uljasza, T. Wiśniewskiego, T. Zembrzuskiego, A. Zielińskiego, T. Żyznowskiego oraz mojego autorstwa.

Nowelizacja środków odwoławczych z 2004 r. omówiona została przez zespół autorów: E. Marszałkowska-Krzes, I. Gil, J. Łopatomska-Rynkowska, E. Rudkowska-Ząbczyk, M. Szynał, Ł. Błaszczak, w opracowaniu *Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego 2005*.

Opracowania P. Grzegorzcyka i J. Jankowskiego dotyczą natomiast nowelizacji środków odwoławczych z 2011 r.

Poza kolejnymi wydaniem książek *Zażalenie w postępowaniu cywilnym* oraz *Nowy system odwoławczy w postępowaniu cywilnym* w 2001 r. ukazała się moja nowa monografia systemowa o wszystkich środkach odwoławczych, której już czwarte wydanie Wydawnictwo przekazuje do rąk Czytelników. Spotkała się ona wcześniej z życzliwym przyjęciem głównie prawników praktykujących w cywilistyce.

Pierwszy i drugi rozdział książki, o charakterze niejako wprowadzającym – historycznym i doktrynalnym – będą pomocne zwłaszcza dla młodszej generacji prawników; spełnią zapewne rolę przypomnienia tej tematyki wśród starszych jurystów. Dalsze roz-

działy, z akcentem na problematykę przesłanek dopuszczalności środków odwoławczych, napisane zostały z uwzględnieniem aktualnej judykatury Sądu Najwyższego i podstawowych pozycji w piśmiennictwie. Wykorzystano własne doświadczenia profesjonalne, na podstawie których można w pracy znaleźć polemikę z pewnymi poglądami na rozwiązanie kontrowersyjnych zagadnień procesowych.

Przy korzystaniu z książki pomocne mogą być, wznowione ostatnio w tymże Wydawnictwie, mojego autorstwa *Metodyka pracy sędziego cywilisty* i *Pisma sądowe w sprawach cywilnych*.

Warszawa, marzec 2013 r.

Bogdan Bładowski

GENEZA I ROZWÓJ SYSTEMÓW ZASKARŻANIA ORZECZEŃ SĄDOWYCH

Zaskarżanie orzeczeń sądowych znane jest dziś powszechnie na świecie i stanowi jedną z najważniejszych instytucji procesowych sądownictwa państwowego. Instytucja ta powstała stosunkowo późno, rozwinęła się w różnorakie systemy i uległa licznym przeobrażeniom, budząc nadal kontrowersje co do istoty swej konstrukcji – z punktu widzenia przydatności dla różnych systemów procesowych, uwarunkowanych tradycjami prawnymi i zasadami ustrojowymi poszczególnych państw.

1. Proces rzymski

Zaskarżanie rozstrzygnięć sądowych nie było znane procesowi cywilnemu w starożytnym Rzymie okresu republikańskiego. System ustrojowy z tego okresu, zwłaszcza w zakresie organizacji sądownictwa, nie znał hierarchii sądów w sensie **instancyjności**¹. Rozstrzygnięcie sędziego przysięgłego (*iudex*), jako sędziego polubownego, było już z chwilą ogłoszenia formalnie prawomocne i nie mogło zostać wzruszone zwyczajnymi środkami prawnymi². Potrzebę zaskarżalności orzeczeń sądowych odczuwano najsilniej w prowincjach, gdzie głównym filarem wymiaru sprawiedliwości byli namiestnicy, wyposażeni w bardzo dużą władzę. W okresie pryncypatu tendencje te silnie wzrosły, w związku z czym Ulpijan określa *appellandi usus* nie tylko jako *frequens*, ale także jako *necessarius*. Naturalną niejako płaszczyznę dla rozwoju zaskarżania orzeczeń sądowych stanowiło prawo cesarza – wynikające z jego *auctoritas* – do rozpatrzenia jakiegokolwiek sprawy toczącej się przed sądem oraz do kontroli wszelkich decyzji sądowych i administracyjnych.

Geneza **apelacji** rzymskiej (*appellatio*) pozostaje w związku z postępowaniem nadzwyczajnym z okresu republikańskiego, zwanym **procesem kognicyjnym** (*extraordinaria cognitio*), któremu znane były środki prawne stanowiące surogat apelacji³. Proces ten roz-

¹ W. Litewski, *Wybrane zagadnienia rzymskiej apelacji w sprawach cywilnych*, Kraków 1967, s. 12; tenże, *Rzymskie korzenie polskiej apelacji cywilnej* (w:) *Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza. Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae*, red. A. Marciniak, Łódź 1998, s. 205; P. Osowy, *Systemy zwyczajnych środków zaskarżenia w sprawie procesowym cywilnym w Europie*, zagadnienia wybrane, Rejent 2003, nr 11.

² Wyjątkowo – w przypadku nieważności wyroku (*sententia nulla*) – istniała możliwość powołania się na nieważność w postępowaniu egzekucyjnym (przeciwko *actio iudicati*), a także wzruszenia wyroku w drodze tzw. *revocatio in duplum*.

³ R. Taubenschlag, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1969, s. 98.

winięto szeroko za czasów cesarstwa, preferując rozstrzygnięcie sporów na drodze postępowania administracyjnego. Instytucją poprzedzającą bezpośrednio apelację było *restitutio in integrum*. Apelacja wykształciła się na gruncie praktyki, która polegała głównie na zwracaniu się przez strony procesowe z prośbą do cesarza (*supplicatio*) o rozstrzygnięcie sporu oraz wnoszeniu do cesarza odwołań, których narastająca lawinowo liczba skłoniła go do wprowadzenia systemu delegacji spraw apelacyjnych, a następnie do istotnego ograniczenia możliwości wnoszenia apelacji (m.in. ze względu na rodzaj sprawy i wartość przedmiotu sporu). Tak więc apelacja jest instytucją **prawa cesarskiego**. Jej dalszy rozwój ukształtowały liczne konstytucje cesarskie, z których trzeba tu zwłaszcza wymienić wydane przez Marka Aureliusza, Dioklejana i Konstantyna Wielkiego (*lex de appellationibus*) oraz Justyniana, który przeprowadził wiele ważniejszych reform tej instytucji.

Apelacja rzymska była środkiem zaskarżenia renowacyjnym, dewolutywnym, pełnym, zwyczajnym, reformatoryjnym i suspensywnym. Do postępowania apelacyjnego stosowano te same zasady, według których toczyło się postępowanie w pierwszej instancji. Sąd apelacyjny mógł ponownie przeprowadzić całe postępowanie dowodowe, wykorzystując również nowe środki dowodowe. Swoim wyrokiem zmieniał zaskarżone orzeczenie albo utrzymywał je w mocy bądź też oddalał apelację. Władzę sądową w instancji odwoławczej sprawowali prefekci, przy czym cesarz był najwyższą instancją apelacyjną dla całego państwa⁴. Obowiązywała zasada niedopuszczalności zaskarżania decyzji wydanych w postępowaniu **egzekucyjnym**, które traktowane było jako akcesoryjne w stosunku do procesu jurysdykcyjnego. Z powyższego zakazu apelacji wyłączone było jednak postępowanie wynikające bezpośrednio z *actio iudicati*. Nie służyła ponadto apelacja od tych postanowień, które nie rozstrzygały sprawy **merytorycznie**. Jednakże w samej apelacji dopuszczalne było zaskarżenie również tych postanowień, które dotyczyły całego postępowania (np. odrzucającego zgłoszony zarzut peremptoryjny).

Apelacja rzymska stała się wzorcem do przyjęcia w wielu krajach kontynentu europejskiego i krajach Ameryki Łacińskiej środka kontroli orzeczeń organów jurysdykcyjnych niższych stopni. Jest ona rozpowszechniona z reguły w tych systemach prawa procesowego, w których funkcjonuje kasacja.

2. Proces romański

Sądownictwo państwa frankońskiego nie знаło instytucji zaskarżania orzeczeń, które wydawane były przez zgromadzenia ludowe i sądy królewskie, jednak król mógł każdą sprawę ewokować przed swój sąd. Surogatem odwołania była tzw. nagana wyroku, polegająca na oskarżeniu przez stronę sędziego o stronnictwo i wyzwaniu go na pojedynek przed sąd seniora hierarchicznie wyższego⁵.

Proces francuski – rozwijający się od XIII w. – pod wpływem praktyki sądów kościelnych przejął z Corpus Iuris Civilis **apelację hierarchiczną**. Służyła ona początkowo do sprawdzenia *in facto et in iure* wszystkich dekretów, później jednak ograniczono ją do

⁴ W. Osuchowski, *Zarys rzymskiego prawa prywatnego*, Warszawa 1967, s. 214.

⁵ M. Sczaniecki, *Powszechna historia państwa i prawa*, t. 1, Warszawa 1968, s. 73 i 111; K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 1981, s. 40 i n.

najważniejszych dekretów (*sententia interlocutoria vim definitivae habens*), przy czym w najwyższej instancji ograniczona była ze względu na wartość przedmiotu sporu (*summa appellationibus*)⁶. Za pomocą instytucji apelacji i pod wpływem działalności legistów, wykształconych na prawie rzymskim, uległa rozwinięciu zasada, że król jest źródłem wszelkiej sprawiedliwości, zapewniająca mu zwierzchnictwo nad wszystkimi sądami. Poza apelacją dawnemu procesowi francuskiemu znane były także **nadzwyczajne** środki odwoławcze: *querela nullitatis insanabilis*, budząca liczne kontrowersje, a opierająca się na *errores in procedendo* oraz (niektórych tylko) *errores in iudicando*; *restitutio in integrum contra rem iudicatam* (np. w stosunku do nieletnich), *querela simplex*, służąca przeciwko orzeczeniom wstępnym (wolna od jakichkolwiek form)⁷.

Burząc organizację sądownictwa monarchii absolutnej (z różnorodnością sądów dla różnych stanów i wielością instytucji procesowych), Konstytuanta wprowadziła nowe, powszechne sądownictwo, w którym dla spraw cywilnych ustanowiono sądy **dwustopniowe** – sądy pokoju (*justices de paix*) i sądy cywilne (*tribunaux civils*), orzekające w sprawach większej wagi i rozpoznające apelacje od sądów pokoju, oraz hierarchicznie wyższe sądy **apelacyjne** (*cours d'appel*). Powołano w 1790 r. **sąd kasacyjny** (*Tribunal de cassation*) jako instancję najwyższą i zarazem nadrzędną nad wszystkimi sądami (od 1804 r. zwany *Cour de cassation*). Nie mógł rozstrzygać spraw merytorycznie, jego zadaniem było zapewnienie jednolitości stosowania prawa przez wszystkie organy jurysdykcyjne. Dokonana reforma (ordonansem z 1958 r.) zastąpiła sądy pokoju sądami instancji (*tribunaux d'instance*), a sądy cywilne – sądami wielkiej instancji (*tribunaux de grande instance*)⁸.

Kasacja francuska jest jedną z najważniejszych instytucji procesu cywilnego i stała się podstawą wielu systemów zaskarżania. Genezę tej instytucji wiąże się z ordonansiem wydanym w Blois w 1579 r. (*ordonnance de Blois*), którym poddano „kasowaniu” (*cassation*) orzekanemu przez Radę Królewską (tzw. *Conseil privé* lub *Conseil des parties*) orzeczenia sądowe (edykty, ordonanse) parlamentów będących sądami. W XVIII w. wykształciła się zasadnicza teoria kasacji jako środka **nadzwyczajnego**, podyktowanego interesem publicznym zapewnienia jednolitej wykładni prawa. Ośrodkiem kontroli kasacyjnej (według regulaminu dla Rady Królewskiej z dnia 28 czerwca 1738 r.) była władza królewska. *Tribunal de cassation* (według ustaw z dnia 27 listopada i 1 grudnia 1790 r.) nie był instytucją sądową, gdyż działał jako organ zgromadzenia prawodawczego; spod jego kognicji wyłączono wyraźnie stronę faktyczną sprawy (*le Tribunal ne pourra connaître du fond des affaires*), orzekał wyłącznie o prawie i w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej uchylał (kasował) wyrok i przekazywał sprawę do ponownego rozpoznania. Konstytucją z dnia 16 września 1807 r. został on zmieniony na *Cour de cassation*, który z kolei mocą ustawy z dnia 1 września 1837 r. przekształcony został w instytucję sądową, wyodrębnioną wszakże z organizacji sądownictwa powszechnego i unormowaną poza procedurą cywilną. Jego podstawowym zadaniem jest zapewnienie jednolitości stosowania prawa przez wszystkie organy jurysdykcji. Wiele dalszych ustaw kształtowało model francuskiego sądu kasacyjnego. Kasacja nie wywiera ani skutku suspensywnego, ani dewolutywnego.

⁶ A. Akerberg, *Środki odwoławcze: komentarz do art. 393–441 Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1933, s. 9.

⁷ Do złożenia tego środka odwoławczego przewidziany był aż trzydziestoletni termin.

⁸ R. David, *Prawo francuskie: podstawowe dane*, tłum. K. Piasecki, wstęp S. Rozmaryn, Warszawa 1965, s. 80–86; R. Perrot, *Institutions judiciaires*, Paris 1983, s. 189.

Bogdan Bładowski – doktor nauk prawnych, sędzia Sądu Najwyższego w st. spoczynku, procesualista; autor wielu publikacji z zakresu prawa i postępowania cywilnego, m.in. *Zażalenie w postępowaniu cywilnym* (2006), *Pisma sądowe w sprawach cywilnych* (2012), *Metodyka pracy sędziego cywilisty* (2013).

- W książce w sposób kompleksowy i szczegółowy omówiono problematykę jednego z najważniejszych środków prawnych w polskim systemie prawa procesowego cywilnego – środków odwoławczych. Autor przedstawia genezę i rozwój tej instytucji prawnej, wyjaśnia pojęcie oraz znaczenie systemu odwoławczego, obszernie prezentuje przesłanki dopuszczalności środków odwoławczych, czynności wstępne w postępowaniu odwoławczym oraz samo orzeczenie sądu odwoławczego.
- W publikacji omówiono m.in. takie zagadnienia, jak:
 - ponowne uznanie apelacji za podstawowy środek odwoławczy,
 - skarga kasacyjna jako środek odwoławczy nadzwyczajny,
 - skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.
- W czwartym wydaniu uwzględniono zmiany nowelizacyjne, które weszły w życie 3 maja 2012 r., wprowadzone tzw. dużą nowelą do kodeksu postępowania cywilnego, a także aktualną judykaturę Sądu Najwyższego i piśmiennictwo.
- Opracowanie adresowane jest przede wszystkim do praktyków, w tym adwokatów, radców prawnych, sędziów oraz aplikantów tych zawodów prawniczych.

ISBN 978-83-264-4219-3

9 788326 442193

Cena 119 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl